Malmö högskola

Lärande och samhälle

Barn unga samhälle (BUS)

Examensarbete

15 högskolepoäng

Lärarlegitimation

Ett erkännande av lärarnas yrkesprofession

Teacher certification- a recognition of teacher's professional work

Mirela Dedic

Helena Larsson

Lärarexamen 210hp

Barndoms- och ungdomsvetenskap

2013-11-05

Examinator: Camilla Löf

Handledare: Gitte Malm

Förord

Vi som är författare till uppsatsen går sista terminen på lärarutbildningen. Vi har gått i samma klass och har skrivit arbete förut, därför valde vi att genomföra arbetet tillsammans. Intervjuerna har genomförts var för sig men studien har gemensamt analyserats och bearbetats. Samtliga delar har vi haft gemensamt ansvar för. Vi vill också passa på att tacka alla som medverkat i undersökningen och därmed gjort vår studie genomförbar. Vi vill även tacka vår handledare Gitte Malm för värdefulla åsikter och stöd genom processen.

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka pedagogers inställning till lärarlegitimation samt huruvida legitimationen på olika sätt kan beröra både verksamma och nyutexaminerade pedagoger. Syftet med studien var även att skaffa oss en djupare förståelse kring lärarlegitimationen och dess innebörd. Av intresse var också att undersöka vad informanterna anser om sin egen utbildning samt om de ser på lärarlegitimation som ett svar på att höja läraryrkets status. För att få svar på våra frågor har vi använt oss av både kvalitativ och kvantitativ metod där vi genom semistrukturerade intervjuer, enkäter, litteratur och tidigare forskning analyserat vårt material. Resultatet visade att inställningen till lärarlegitimation förhållandevis är positiv men att det enligt informanterna krävs mer för att legitimationen ska vara värdig sitt namn och inte bara vara ”ett utskrivet papper”.

Nyckelord: yrkeslegitimation, profession, lärare, status, kvalité

Innehållsförteckning

1. Inledning 5

1.1 Vad är lärarlegitimation? 6

1.2 Motiv till införandet 6

2. Syfte och frågeställning 9

2.1 Syfte 9

2.2 Frågeställning 9

3. Tidigare forskning och teoretisk bakgrund 10

3.1 Mentorskap 11

3.2 Professionalisering & status 12

3.3 Behörighet 14

4. Metod 16

4.1 Metodval 16

4.2 Urval 17

4.3 Genomförande 17

4.4 Bortfall 18

4.5 Etiska överväganden 18

5. Resultat och analys 20

5.1 Pedagogers tankar kring yrkeslegitimation 20

5.1.1 Behörighet 21

5.1.2 Mentorskap 23

5.2 Studenternas inställning till införandet av lärarlegitimation 24

5.3 Lärarutbildningen 25

6. Diskussion och slutsats 28

6.1 Slutsats 28

6.2 Diskussion 28

6.3 Framtida forskning 31

7. Referenser 32

8. Bilagor 36

1. Inledning

”Vi står inför en nationell lärarkris där Sverige beräknas behöva 80,000 lärare inom åtta år” (Sirén 2012).

Det råder en storm kring skolväsendet idag. Debatten handlar om allt ifrån elevers sjunkande resultat, katederundervisning, ifrågasättande av förskollärare och nyutexaminerade pedagogers kompetens. Det pratas om läraryrkets låga status och en eventuellt kommande lärarkris. På uppdrag av Lärarförbundet gjordes en undersökning med mätinstrumentet Novus, som visade att sex av tio lärare har övervägt att byta yrke (Dagens Nyheter 2013).

Under vår utbildning har vi både sett och hört mycket kring lärarlegitimation och frågorna är många. Vad händer nu? Är jag inte längre behörig att undervisa? Kommer det att finnas handledare när man kommer ut? Vad händer om jag inte får min legitimation? Kommer yrket att bli mer eftertraktat? Anledningen till valet lärarlegitimation är att det är ett viktigt och aktuellt ämne som händer just nu. Vi läser om det i tidningar och på Internet och det talas om det på nyheterna. Men vad innebär det egentligen? Vilka är motiven för införandet och hur kan det påverka såväl oss som nyexaminerade och ska bege oss ut i verksamheten som lärare med många års erfarenhet? Ämnet är stort och outforskat därav valde vi att undersöka hur pedagoger och studenter runt omkring oss ställer sig till införandet.

Vi kommer således i denna studie att undersöka vad som kan anses vara lärarlegitimationens positiva respektive negativa sidor. Vi kommer att lyfta frågor som rör verksamma som snart nyutexaminerade pedagoger och vad deras inställning till legitimationen är. Upplever de att den är ett erkännande av yrkesprofessionen och kan vara rätt svar på att höja kvaliteten i skolan eller kan den snarare hämma och medföra hinder i deras roll som lärare? Kan yrkeslegitimationen vara lösningen på lärarnas låga status? Kan vi genom detta införande kanske förhindra en eventuellt kommande lärarkris? Av intresse är även att lyfta vad som anses om lärarutbildningen. Vidare har vi dessutom kunnat titta på det faktum att alldeles för få introduktionsplatser har ordnats på skolorna. I februari i år hade nära 40 procent av landets nyutexaminerade lärare inte fått någon introduktionsplats (Olsson 2013).

1.1. Vad är lärarlegitimation?

Den 1 juli 2011 trädde lärarlegitimationen i kraft. Grunden i systemet är att den blivande läraren, efter genomgått godkänd lärarutbildning, ansöker om ett provtjänstgöringsår. Vilket i vissa undantagsfall kan utsträckas till två år. Provtjänstgöringsåret kallas även introduktionsår. Under året då läraren är färdigutbildad, skall han eller hon gå på provtjänst med en erfaren kollega, en såkallad mentor. Mentorn ska själv vara legitimerad som lärare. Vid introduktionsårets slut kan den nya läraren söka sin legitimation hos Skolverket. Rektorn spelar här en viktig roll då även han eller hon ska ha bedömt läraren under introduktionsåret, vilket i sin tur utgör en grund för skolverkets beslut (Lilja 2012).

Legitimationen införs även som ett svar på att stärka kvaliteten i den svenska skolan. Lärarlegitimationen ska ses som en kvalitetsstämpel och för att erhålla legitimationen måste vederbörande visa sig lämplig som lärare under sitt introduktionsår. En lärare som erhåller en legitimation är behörig att undervisa i sitt ämne samt att sätta betyg på eleverna. En lärare utan legitimation är däremot inte behörig att sätta betyg och får inte heller anställas på tillsvidaretjänster (Prop 2010/11:20). Fransson (2012) nämner att införandet av lärarlegitimation skall ses som en helhet som omfattar flera olika delar samt olika reformförslag. Allt som hör till lärarlegitimation ska kunna kopplas samman med striktare behörighetsregler för alla lärare. Dessa reformer kan vidarekopplas med förändringar av lärarutbildningen (ibid).

1.2. Motiv till införandet

Regeringen lämnade den 18 oktober 2010 propositionen om lärarlegitimation till riksdagen. Utbildningsminister Jan Björklund uttrycker att lärarlegitimationen ska bli en kvalitetsstämpel och genom att satsa på lärarkåren ska kvaliteten i den svenska skolan stärkas (Utbildningsdepartementet 2010). I propositionen framgår det att yrkeslegitimation ska vara ett krav för att få undervisa och anställas i skolväsendet utan tidsbegränsning för såväl lärare som förskollärare. I kommittédirektivet (2006) förklaras att en allt för stor andel verksamma lärare saknar behörighet. Sedan 1990-talet har andelen lärare som saknar behörighet ökat markant. Om vi tittar på 2005 års statliga statistik över skolverk, så visar den att drygt 17 procent av visstidsanställda eller tillsvidareanställda lärare i grundskolan saknar en pedagogisk högskoleutbildning, detta

trots intentionerna att obehöriga lärare endast vid vissa undantagsfall, ska få anställas tillsvidare (Utbildningsdepartementet 2006:07).

Den 2 mars 2011 fattade Sveriges riksdag beslutet att införa lärarlegitimation för samtliga lärare i Sverige (Prop 2010/11:20). Den svenska skolan genomgår just nu en hel del reformprogram och lärarlegitimationen är bara ett av alla olika program. Något som den politiska retoriken har tagit utgångspunkt i är elevernas försämrade resultat i internationella kunskapsmätningar. Dessa ses alltså som ett sämre resultat av den svenska skolans kunskaps och disciplinproblem. Man har därför infört lärarlegitimation som en *nyckelstrategi* för att lösa dessa såkallade problem. Det är kraftfulla satsningar på lärares professionella utredning. När det kommer till lärarlegitimation så är lärarförbundet och SACO-anslutna Lärarnas riksförbund övervägande positiva till införandet av yrkeslegitimation, och det har länge ansetts vara ett ytterst tecken på professionellt erkännande (Wingfors 2004). Det ska krävas lärarlegitimation för att undervisa i förskoleklassen och uppåt enligt utredningens förslag. Som nämnt har man kommit fram till att endast legitimerade lärare självständigt ska få kunna ge och sätta betyg. De ska även kunna vara mentorer för nya lärare som blivit examinerade och ska gå sitt provår. Det ska således krävas att dessa lärare har legitimation för att de ska kunna anställas utan tidsbegränsning (Prop 2010/11:20).

Som nämnt ovan så ska lärare ansöka om legitimation hos Skolverket och om såväl rektor och mentor har bedömt att läraren under sitt provår är lämplig för yrket skall legitimationen beviljas. Ett offentligt register har upprättas av Skolverket över de personer som genomgår sitt provår. Detta har även gjorts på de som erhållit legitimation. När läraren erhållit sin legitimation ska det tydligt framgå vilka årskurser, ämnen och skolformer som läraren blir behörig att bedriva undervisning i. Behörigheten man får fastställs utifrån inriktningen på lärarens examen (Prop 2010/11:20).

Lärarlegitimationen medför även ett större ansvar för läraren. Det ställs krav på läraren att kunna utföra ett kvalificerat pedagogiskt arbete genom att tolka och precisera de nationella målen och vidare anpassa undervisningen så att samtliga elever ges förutsättningar att nå målen. Därutöver ställs nu högre krav på lärarens förmåga att utvärdera elevernas nivå i förhållande till målen, reflektera över sin undervisning och dokumentera, analysera behov av eventuella individanpassade stödinsatser samt utveckla en demokratisk dialog med eleverna (Utbildningsdepartementet 2006:07). En lärare ska även kunna få utöka sin behörighet om de så önskar. Detta kan göras genom

vidareutbildning. Det finns även undantag när det gäller krav på legitimation (Prop 2010/11:20).

Legitimation med relevant inriktning för att undervisa i vissa ämnen förutsätter olika beslut av skolans styrelse. Detta beslut får gälla högst ett läsår i taget. Fristående skolors beslut ska fattas av det beslutande organet för skolan. Dessa beslut förutsätter brist på behöriga lärare eller andra skäl. Bestämmelsen menar att endast legitimerade lärare får anställas utan tidsbegränsning och att detta inte ska kunna medges (Prop 2010/11:20). En lärare får inte behålla sin legitimation om grov oskicklighet eller annat olämpligt beteende visas under dennes arbete. Legitimationen återkallas även om läraren på grund av någon annan omständighet inte kan utöva sitt yrke på ett tillfredsställande sätt, till exempel missbruk. Lärarens ansvarsnämnd är en särskild nämnd som utredningen föreslagit ska inrättas vid Skolverket. Denna nämnd skall avgöra olika frågor om återkallande samt förnyat beviljande av legitimation. Här kopplas statens skolinspektion också in då den föreslås vara en instans som utreder olika anmälningar mot lärare. Kritik ska kunna framföras mot den enskilda läraren från inspektionen (Gustavsson 2012). Ytterligare en anledning till införandet är att lärare ska kunna bygga karriärvägar i systemet (Lilja 2011).

Detta är inte alla syften med att införa lärarlegitimation, utan det finns fler. Ett syfte är att alla elever och barn skall undervisas av väl kvalificerade lärare. Förskollärare som har prövats och bevisat att även de är lämpliga för yrket räknas också in som kvalificerade att undervisa. Genom att införa en legitimation för lärare, kapas en så kallad dubbel kvalitetssäkring av den blivande lärarens lämplighet, samma gäller förskollärare. Detta blir en kvalitetssäkring både i utbildningen och under sitt introduktionsår när man är färdigutbildad (Fransson 2012). Regeringen bedömer även att legitimationen kan öka läraryrkets status och genom detta bidra till att fler motiverade och engagerade studenter söker sig till yrket (Utbildningsdepartementet 2006:07).

2. Syfte och frågeställning

2.1. Syfte

Syftet med studien är att skaffa oss en djupare förståelse kring lärarlegitimationen och dess innebörd. Vi vill undersöka hur beslutet om lärarlegitimation kan beröra såväl verksamma, som snart nyutexaminerade pedagoger och få en insikt i vad de har för inställning till lärarlegitimationen. Av intresse är även att undersöka vad informanterna anser om lärarutbildningen.

2.2. Frågeställningar

• Vad har verksamma pedagoger för tankar kring lärarlegitimation?
• Hur ställer sig snart nyutexaminerade pedagoger till lärarlegitimationen?
• Hur ser informanterna på sin egen lärarutbildning?

3. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

Nedan presenteras teoretisk bakgrund och tidigare forskning. Detta kapitel innehåller forskning kring yrkeslegitimationen.

”De förändringar som sker i skolan är naturligtvis inte främmande för dem som arbetar där. Men för många utomstående debattörer verkar det som att man talar om skolan som något annat än vad den är idag. Ibland förs det fram argument som går ut på att det räcker att vara intresserad av pedagogik för att vara en god lärare. Att skolans uppdrag - och därmed förutsättningarna för lärararbetet- har förändrats finns då inte med i bilden. Förändrade villkor medför förändrade uppdrag vilket i sin tur medför förändrade krav på kompetens”. (Bronäs, A & Selander, s. 2006:16)

I de flesta yrken krävs legitimitet för att få utöva arbetet vilket kan ses som en garanti genom yrkesutbildning. Kirurger har utbildat sig i vår kropp och hur organen samverkar och ser ut. En förare förväntas behärska fordonet och trafikregler. Många års vana gör att man blir självständig och yrkeskunnig i ovanliga beslut (Bronäs & Selander 2006). Redan 1992 beslutar Lärarnas riksförbund att arbeta för införandet av yrkeslegitimation för Sveriges lärare. Det har sedan 1995 talats om att nya lärare vid nyanställning kunde ha rätt till en introduktionsperiod med en mentor under en provanställning på ett år. Under 2002 är debatten kring lärarlegitimation i full gång och utbildningsminister Jan Björklund blir särskild utredare i bedömningen av om det finns ett behov av att en auktorisation införs för lärare, under våren 2006 och fem år senare, närmare bestämt våren 2011 togs beslutet om lärarlegitimation av riksdagen. Läraren ska nu, efter godkänd lärarutbildning genomföra ett provtjänstgöringsår. Vid introduktionsårets slut tilldelas den nyexaminerade läraren ett intyg som denna sedan använder för att ansöka om lärarlegitimation (Morberg 2012). Vidare relaterar Moberg (2012) till studier där nya lärare uppvisat ett missnöje mot lärarutbildningen och då också poängterat mentorskapets viktiga betydelse för de nya lärarna i sin yrkesutveckling. Bland annat skriver han att det är vanligt att lärarutbildningen kritiseras av lärarstudenterna. Utbildningen anses inte integrera teori med praktik i tillräcklig utsträckning samt

tillhandahålla undervisning i hur de intellektuella verktygen kan anpassas i praktiken (Fransson & Morberg 2001).

Lärarnas tidning (nr 14 2013) skriver att även den nya lärarutbildningen som inrättades våren 2011 får svidande kritik. Man pratar om en undersökning som gjordes, där över tusen studenter medverkat i. Resultatet visade att hälften av studenterna tycker att det borde vara mer praktik under utbildingen. Sju av tio studenter ansåg att utbildningen har för lite undervisning i praktik och metod samt att de får för lite förberedelse inför att planera och leda lektioner, och var tredje student anser att utbildningen inte förberett dem för läraryrket (ibid).

Att det naturligtvis är ett avstånd mellan teori och praktik vet vi men många nya lärare kan ibland få en såkallad *praxischock* med överväldigande utmaningar och en väldigt arbetssam första tid i yrket (Fransson & Morberg 2001). Praktiken som ingår i utbildningen är väldigt begränsad såväl tidsmässigt som ansvarsmässigt och därför kan man inte förvänta sig att färdighet ska utvecklas under praktiken menar Fransson & Morberg (2001). De menar således att du lär som lärare under den första tiden i yrket. Det är denna period som upplevs krävande påpekar de (ibid). Detta mycket beroende på att vår tids lärarutbildning fokuserar på vetenskap. Den nya läraren har efter utbildningen goda kunskaper i kritisk granskning, diskussion, reflektion etc. men saknar till skillnad från tidigare generationers lärare delar av praktiska yrkesverktyg som metodik, didaktiska modeller och didaktiska exempel (Morberg 2012). Flera forskare och pedagoger har därför kritiserat det faktum att utbildningen inte ger studenterna en riktig bild av yrket utan fokuserar på teoretiska studier snarare än vad läraren med sin undervisning ska åstadkomma (Fransson & Morberg 2001). Detta stämmer överens med Franssons (2003) argument om att utbildningen idag utgår från att tillgodogöra sig kunskaper om yrket snarare än att faktiskt utveckla färdigheter i att utöva det.

3.1. Mentorskap

Efter examen ska samtliga nyexaminerade lärare gå ett såkallat introduktionsår med en mentor på skolan vilket skulle kunna jämföras med läkares AT- tjänstgöringsperiod. Mentorns huvudsakliga uppgifter är att vara ett stöd och ge råd till den nya läraren (Fransson 2012). Under introduktionsåret arbetar den nya läraren med en vägledande mentor. Vidare vill inte sägas att introduktionsperioden är någon garanti på att läraren

får en bättre start på sin profession och yrkesbana. Det är individuellt och kan därav innebära stora skillnader i kvaliteten på det stöd som ges av olika mentorer. En del mentorer arbetar vidare som om den nya läraren fortfarande var student, och fortsätter som handledare att utbilda den nya läraren. Andra arbetar istället mer distanserat, reflekterande och kollegialt under introduktionsåret. Det finns naturligtvis likheter mellan handledare åt lärarstudenter och mentorer till nyexaminerade, men det finns också stora skillnader. Den nyexaminerade läraren ska ses som en kollega och inte som en student som ska lära sig (Morberg 2012). Hur väl detta anpassas är upp till kommuner och friskolor. Ges den nyexaminerade läraren en engagerad, behörig, kompetent och erfaren mentor som stöd under introduktionsperioden? Ges en arbetsplatsintroduktion och stöds de nya lärarna av skolledningen eller är de endast ett kritiskt, kontrollerande öga som bara är där för att bedöma deras insatser? (ibid). På skolverket (2011) står det att introduktionsperioden ska syfta till att stimulera professionell utveckling, verka för att utveckla lärarens förståelse för skolan som arbetsplats och dennas roll i samhället, ge stöd på såväl yrkesmässigt som socialt och personligt plan samt bidra till att läraren ska känna trygghet och utvecklas i arbetsmiljön (ibid).

3.2. Professionalisering och status

Via legitimationen antas yrkesrollens status höjas då läraren har utbildning inom specifika ämnen riktat till specifika årskurser. Fransson (2012) menar att lärarlegitimationen medför såväl professionaliserade som deprofessionaliserande inslag. Klassisk definition av profession är enskilda yrkesutövare som uppfattas kunniga och kompetenta inom sitt område. Genom exklusiva kunskaper ges de professionella ökad tillit. Genom införandet av yrkeslegitimation antas antalet obehöriga lärare minska. En av anledningarna till införandet är just att utbildade lärare och förskollärare skall ha ensamt exklusivt inträde till yrkesarenan, vilket då skulle kunna ses som en professionalisering. Fransson (2012) går då vidare in på lämplighetsprövningen som leder till extra koll på lärare. Denna lämplighetsprövning skall genomföras av rektorn och då har dessutom staten kontroll över hela läraryrket. Han tar även upp några frågor kopplade till denna lämplighetsprövning som berör lärare. Frågorna är bland annat om lämplighetsprövningen innebär att lärare och förskollärare får en ökad eller en minskad kontroll över vilka som får tillträde till yrkesarenan? En annan fråga som tas upp är om

lärares möjligheter att veta vilka kompetenser och kunskaper som behövs för yrkesutövningen minskar eller ökar. Fransson (2012) påpekar också att utifrån allt detta kan lämplighetsprövningen ses som ett professionaliserande inslag. Han menar på att det som gör det hela avgörande beror mycket på hur det uppfattas och framställs (ibid). Ett stort fokus ligger på framtiden och den stora bristen på lärare som kryper allt närmare. Han menar på att dessa scenarier inte är några osannolika alternativ utan snarare rimliga. Man har dessutom redan sett initiativ till mer fristående lärarutbildningar menar han (Fransson 2012).

Professioner är utmärkande i förhållande till andra yrkesgrupper. Med politisk legitimitet och en viss sorts kunskap är professionen kollegialt organiserad för att lösa en viss uppgift i samhället (Svensson 2010). Lärarlegitimationen har enligt Lilja (2011) både professionaliserande och deprofessionaliserande inslag. Han skriver att ”Yrkesgruppens önskan om att uppfattas professionella har i lärarnas fall inneburit en möjlighet för politiker oroade av den svenska skolans sjunkande resultat att genomföra reformer av utbildningssystemet för att uppnå större kontroll över lärarnas arbete” (Lilja 2011:30). Varpå läraryrket genom nya styrformer istället snarare kan deprofessionaliseras. Detta påminner om vad Lundahl (2005) tar upp angående att lärare idag har idag stor frihet gällande timplaner, innehåll och undervisningsmetoder än vad lärare i andra länder har (ibid). Men de mål som lärare i Sverige förväntas leva upp till är externt formulerade. De kontrolleras alltså inte av yrkesgruppen ifråga. Då lärarlegitimationen innebär ökad ansvarsskyldighet för läraren, samtidigt som denne ska leva upp till externt formulerade mål, riskerar lärarens arbete att standardiseras, samtidigt som såväl rektorns som skolledningens inflytande över verksamheten förstärks (Lilja 2011). Stenlås (2009) menar att i takt med att läraryrket trängs av olika reformer, minskar utrymmet för en professionell yrkesroll. ”Å ena sidan legitimeras lärarnas professionella anspråk genom införandet av en lärarlegitimation. Å andra sidan innebär den organisatoriska struktur som upprättas runt själva legitimationen att utvärderings- och kontrollaspekterna, influerade av NPM, blir det centrala i reformen, vilket riskerar motverka just det som en legitimation av tradition varit till för att åstadkomma” (Lilja 2011:40)

Johan Kant, SO- lärare och frispråkig bloggare skriver i sin bok *Yrke: Lärare* (2011) att ”[…] jag skulle inte bli förvånad om läraryrkets status sjunker ännu mer om en misslyckad legitimation införs” (Kant 2011:182). Lärarfack, lärare, tjänstemän och politiker anser att läraryrkets status kommer att öka till följd av införandet av

lärarlegitimationen. Kant (2011) anser att det behövs en stor förändring. Med förändring menar han en stor satsning för att uppfylla kraven på en professionell yrkeskår. En satsning där lärarkåren fortbildas genom tydliga kriterier om vad som karaktäriserar en bra lärare så att lärarlegitimationen inte bara ska bli ett tomt slag i luften (Kant 2011). För att lärarlegitimationen ska kunna bli accepterad och värd namnet anser Kant att bra lärare måste lyftas fram. Erfarenheter och kunskaper hos dessa lärare måste lyftas fram och tas tillvara. Varför lyckas dessa lärare? De ska således uppträda som förebilder för andra lärare. Han poängterar även vikten av fortbildning och goda ämneskunskaper hos en lärare. En kostsam men nödvändig åtgärd är att göra en rejäl satsning på ämneskunskaper hos lärare för att få en skola av världsklass, skriver Kant (2011). Goda kunskaper inom bedömning och resultatstyrning är även aspekter Kant anser ska ingå i kriterierna för lärarlegitimation. En av de utmaningar man som ny lärare möter är just praktiserandet av bedömning. En central och komplex del i yrket som nyexaminerade nödvändigtvis inte har med sig sen utbildningen. Via lärarlegitimationen hamnar kunskapsbedömning i fokus. Läraren har som nämnt högre krav som ligger till grund för lämplighetsprövningen (Eriksson 2012).

3.3. Behörighet

Behörigheten efter lärarexamen kan för den nyexaminerade vara både positiv och negativ (Fransson 2012). Fransson (2012) menar på att en lärare kanske bara har utbildat sig inom vissa ämnen och åldersgrupper där dessa knyts väldigt hårt till en lärarexamen. Om man då ska ansöka om legitimation inom andra specifika ämnen kan det ställa till det för lärare. De lärare som då har läst extra kurser för att bredda sin kompetens kring andra ämnen och inte har någon koppling till en formell lärarexamen behöver inte nödvändigtvis få en legitimation eller behörighet i just det ämnet. Fransson (2012) går vidare in på att behörighetsförordningen ger vissa riktlinjer kring detta. Denna del av reformen kommer sannolikt att bli ett så kallat föremål för flera individuella bedömningar och prövningar. Detta kommer sannolikt också vidare leda till fler ytterligare utredningar samt förändringar i de regler och förordningar som finns under de kommande åren skriver Fransson (2012).

En av intentionerna med denna reform är såklart att öka andelen utbildade lärare i skolorna, men detta gör inte att outbildade lärare inte får fortsätta arbeta. Skollagen ger

fortsättningsvis en möjlighet till att personer utan en avslutad lärarutbildning får arbeta. Till och med personer utan någon utbildning alls kan anställas, men dock bara ett läsår i taget och bara om inte det finns någon legitimerad lärare att tillgå (Fransson 2012). På sikt kommer dock sannolikt reformen innebära att obehöriga lärare försvinner (Lilja 2011). Vidare om man riktar blicken mot betygen, vem får sätta dessa och vem får inte? Om man har lärare utan utbildning på en skola så får dessa lärare inte sätta betyg. Denna ”lag” kommer att gälla fr.o.m. 1 juli 2015 och då är det inte tillåtet att lärare utan legitimation samt utbildning ska kunna sätta betyg. Riksdagens beslutsunderlag framhåller att en lärare som inte är legitimerad endast ska kunna sätta betyg tillsammans med en legitimerad lärare, men frågan är då vad tillsammans innebär?

Fransson (2012) skriver att det uppkommit ett flertal frågor kring detta, Vem är det som avgör vilka betyg som ska sättas, den lärare som undervisat utan legitimation eller kollegan med legitimation som inte undervisat? Kommer de lärare med legitimation bara godkänna de betygen som icke behörige läraren föreslagit? Alla dessa frågor är någonting för den framtida forskningen skriver Fransson (2012). Betygsättningen och vem som får lov att sätta betyg är även en central del i reformen när det kommer till lärarlegitimation. Detta gör det svårare för en hel del skolor som har outbildade lärare på sin arbetsplats. Fransson (2012) menar på att detta är en stor del till att legitimationen införs. Den ska som ett grundläggande motiv mer eller mindre tvinga friskolor och kommuner att anställa utbildade lärare för de ämnen och åldersgrupper som de ska undervisa i. Detta för att man helt enkelt vill öka andelen lärare med såkallad färdig utbildning samt arbetar i enlighet med sin utbildning, då man fått fram att andelen outbildade lärare av många insatser varit allt för stor. Fransson (2012) tar då också upp att det är stora skillnader mellan olika skolor och kommuner. Han menar på att många kommunala skolor har högre andel behöriga utbildade lärare än vad fristående skolor har.

Kunskap om bedömning brister på många av lärarutbildningarna i Sverige och resultatstyrning, som synliggör var resurser bör sättas in, bidrar till lärare som blir skickliga på att få med sig alla elever menar Kant (2011). Lärare behöver bli sedda, de behöver visas uppskattning och få återkoppling på att de faktiskt gör ett bra jobb. Något som enligt Kant skulle finnas på varje skola är tydliga kriterier av vad som krävs för såväl lärarlegitimation som av läraren. Tydliga och utvärderbara sådana där lärarens arbetsinsats samt resultat ska kunna följas upp. Genom detta system synliggörs såväl den kunniga läraren som den okunniga läraren och vad respektive gör och inte gör.

Dessa frågor, bör sedan ligga till grund för fortbildning, för själva legitimationen. Ett papper där det står skrivit att ”du är legitimerad lärare” är enligt Kant meningslöst om inte vidare satsningar görs (Kant 2011). Morberg (2012) skriver om problemen legitimationen kan lösa för nya lärare. Något ständigt centralt är behovet av skickliga, duktiga lärare i skolorna. Genom ett introduktionsår med en mentor till stöd är avsikten just detta. Denna lämplighetsprövning ses som en möjlighet att kunna identifiera och avskilja olämpliga lärare från en legitimation och därmed en tillsvidareanställning.

4 Metod

Här nedan presenteras metodval samt genomförande. Metoddelen har tolkats och analyserats med hjälp av relevant forskning.

4.1. Metodval

Studien är baserad på metodkombination i form av kvalitativa intervjuer och en kvantitativ enkätundersökning för att undersöka såväl verksamma pedagoger som studenters tankar kring yrkeslegitimationen. Uttrycket innebär att forskaren inom ett enskilt forskningsprojekt, kombinerar alternativa tillvägagångssätt. Det vill säga att man använder sig av både kvalitativa och kvantitativa metoder (Denscombe 2009).
Sjöström (2011) menar att man kan jämföra de båda metoderna genom att beskriva en person. *Kvantitativt* kan vi beskriva ålder, vikt och kroppslängd och *kvalitativt* kan vi beskriva dennes egenskaper som utseende, sätt och personlighet (ibid). Kvalitativ metod går således in på djupet och visar egenskapen eller karaktären hos någonting medan kvantitativ handlar om mängd. I kvalitativ metod används frågeställningar som; Vad handlar det om? Vad innebär det? Vad kännetecknar händelsen? Svensson och Starrin (1996) nämner även att ordet kvalitativ har en ursprunglig betydelse och denna har sina rötter i latinets qualitas. Detta betyder beskaffenhet, sort eller egenskap. I den kvantitativa metoden fokuserar man snarare på; Förekommer X i större omfattning än Y? Finns det några samband mellan Y och Z? (Starrin 2011) Vår studie är baserad på metodkombination i form av kvalitativa intervjuer och en kvantitativ enkätundersökning. Anledningen till att vi beslöt oss att använda metodkombination är för att få en ökad träffsäkerhet och en mer fullständig bild av vår insamlade data. Metodkombination ligger i linje med triangulering som innebär att man använder sig av olika metoder och där av betraktar saker ur flera perspektiv (Denscombe 2009). Vi är dock medvetna om att varken metodkombination eller triangulering kan bevisa att vi har "rätt", men det kan öka tillförlitligheten och tillhandahålla mer stöd i sökandet efter empiri (Denscombe 2009).

Till intervjuerna använde vi oss utav en semistrukturerad intervjuguide, vilket innebär att vi utgår från en färdig lista med frågor som ska besvaras, men är flexibla gällande ordningsföljd. Detta ger således den intervjuade möjligheten att tala mer

utförligt och utveckla sina idéer och synpunkter genom öppna frågor (Denscombe 2009). Enkäten skickades ut via internet till sistaårsstudenter på lärarutbildningen.

4.2. Urval

I undersökningen har 8 verksamma pedagoger på olika skolor intervjuats. Vi tog kontakt med informanterna genom mail och därefter besökte skolorna och frågade om de ville ställa upp på en intervju. Samtliga intervjupersoner informerades om sekretess och anonymitet inför intervjuerna. För att få en inblick i hur lärarstudenter ställer sig till beslutet om legitimation, skickade vi ut enkäter till sammanlagt 20 studenter som går termin 7 på lärarutbildningen. Intervjupersonerna i undersökningen har varit verksamma allt från ett år till cirka trettiofem år. De har olika utbildningar och olika inriktningar. En av informanterna är utbildad till förskolepedagog, några lågstadielärare och vissa har utbildning upp till årskurs 6. Vi har valt att kalla våra informanter för P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7 och P8. Detta för att det ska vara lättare att förstå vem som har sagt vad och vilken bakgrund informanterna har.

P1, Grundskolepedagog och har arbetat i cirka 10 år.

P2, Grundskolepedagog, verksam i cirka 7 år.

P3, Utbildad till grundskolepedagog men arbetar i en förskoleklass. Arbetat i cirka 2 år.

P4, Grundskolepedagog, arbetar i de tidigare åren sedan 15 år tillbaka.

P5, Grundskolepedagog, arbetat i 13 år.

P6, Grundskolepedagog, arbetat i 22 år.

P7, Grundskolepedagog, arbetat i 5 år.

P8, grundskolepedagog, arbetat i 15 år.

4.3. Genomförande

Steg ett i vår empirinsamling var att söka efter litteratur och artiklar på internet. Lärarlegitimationen är ett hett och aktuellt ämne som det skrivs mycket om i media. Detta medför dessvärre att det inte finns vidare många antologier som fokuserar på ämnet, vi har således använt oss utav annan relevant litteratur. Steg två i studien var att utforma den semistrukturerade intervjuguiden och vår nätenkät med utgångspunkt i våra frågeställningar. Intervjufrågorna bestod utav sju frågor och enkätundersökningen bestod av sex frågor. Som nämnt var sammanlagt åtta verksamma pedagoger på fyra

olika skolor med i den kvalitativa undersökningen. Intervjuerna genomfördes på pedagogernas arbetsplats under skoltid och spelades in med diktafon samt skrevs ner i form av anteckningar under samtalets gång. Enkäten skickades ut via mail till totalt tjugo studenter på termin sju på lärarutbildningen. Intervjuerna genomfördes var för sig, dels för att göra samtalet mer personligt och dels för att spara tid. Efter intervjuerna och insamling av enkäter påbörjades analysen av empirin. Vi har både gemensamt och enskilt lyssnat genom intervjuerna samt gått genom anteckningarna för att kunna presentera en så utförlig sammanställning som möjligt. Uppsatsen har skrivits gemensamt. Vi har turats om att skriva, men har tillsammans beslutat vad som ska finnas med. Analysdelen påbörjades innan teoridelen då vi saknade material i form av en antologi vi beställt. Därefter har resultatet successivt kopplats till tidigare forskning, analyserats och ändrats om för att kunna utforma uppsatsen så intressant som möjligt.

Till intervjuerna använde vi oss av en semistrukturerad intervjuguide som innebär att vi med utgångspunkt i färdigställda frågor, har ett mer öppet samtal där informanten inte behöver svara på frågorna i en viss ordningsföljd (Denscombe 2009). Detta medförde att ingen intervju var den andra lik och således betydligt mer tidskrävande än vad en strukturerad intervju antagligen hade varit. Vidare gav intervjuerna intressanta diskussioner och mer utförliga svar. Enkätundersökningen däremot var strukturerad och lätt att analysera. Hade vi istället valt att intervjua studenterna också, hade vi fått fler utförliga svar samt en djupare inblick i deras tankar kring legitimationen. En del av studenterna lämnade dock kommentarer i fältet på enkäten.

4.4. Bortfall

Av totalt 20 utdelade enkäter, återkom 19. Detta upplever vi är positivt och är nöjda med det visade intresset för vår studie.

4.5. Forskningsetiska överväganden

Intervjuerna har utformats och genomförts med hänsyn till VR:s olika ”krav” och saker att tänka på. Samhället och samhällets människor har ett berättigat krav på hur forskning ska bedrivas. Den ska inriktas på väsentliga frågor samtidigt som den ska hålla hög kvalitet. Detta kallas *forskningskravet* och innebär att tillgängliga kunskaper ska utvecklas och fördjupas, och så även att metoder förbättras. Samhällets medlemmar

har även emellertid ett berättigat krav på skydd mot otillbörlig insyn t.ex. i sina livsförhållanden. Individer som blir intervjuade får heller inte utsättas för fysisk eller psykisk skada, eller för kränkning eller förödmjukelse. Detta krav kallas *individskyddskravet* och är den självklara utgångspunkten för forskningsetiska överväganden. Vid intervjuerna tog vi hänsyn till *informationskravet* där vi som ”forskare” ska informera uppgiftslämnaren eller undersökningsdeltagaren om deras uppgift. Information om vilka villkor som gäller för deltagande, samt att det är frivilligt och att man har rätt till att avbryta sin medverkan gick ut till informanterna vid varje intervju.

Samtyckeskravet är ett annat krav som vi har tagit hänsyn till under vår studie. Här har uppgiftslämnarens/undersökningsdeltagares samtycke hämtas och om individen är under 15 år så bör samtycke inhämtas från förälder/ vårdnadshavare. Vi har meddelat att de som medverkar har rätt till att självständigt bestämma på vilket sätt de ska delta, hur länge och på vilka villkor. Även här har de fått avbryta sin medverkan utan att det ska medföra några negativa följder. *Konfidentialitetskravet* är ett krav där uppgifterna om personerna skall antecknas, lagras eller avrapporteras på ett sätt där dessa människor inte kan identifieras av utomstående. Detta gäller uppgifter som kan uppfattas etiskt känsliga. Det innebär då att det ska vara omöjligt för utomstående att komma åt dessa uppgifter. Vi har garanterat våra informanter fullständig anonymitet med hänsyn till detta krav. Härefter kommer vi in på *nyttjandekravet* och där uppgifter man fått in från individer som medverkat, inte får användas eller utlånas för annat bruk eller icke-vetenskapliga syften. Således har vi informerat de intervjuade att resultaten endast kommer att användas i forskningssyfte. Uppgifterna om personerna får heller inte användas som ett beslut eller en åtgärd om inte det finns ett särskilt medgivande från den berörda (Vetenskapsrådet).

5. Resultat och analys

Nedan presenteras intervjuerna samt enkätundersökningen, dessa har tolkats och analyserats med hjälp av relevant forskning. Utifrån våra frågeställningar delades resultatet i olika kategorier för att lättare kunna synliggöra informanternas svar och tankar.

5.1. Pedagogernas tankar kring yrkeslegitimation

Resultaten av intervjuerna visade att merparten av informanterna i vår studie hade en positiv inställning till själva idén med en lärarlegitimation och att den på ett rättvist sätt är ett erkännande av yrkesprofessionen. B2 som arbetar som pedagog i de tidigare åren säger ”Ja, läkare har ju sina legitimationer och varför ska då inte vi också kunna få lärarlegitimation?”. Här tar Selander (2006) upp något man kan jämföra med där han berättar att i de flesta yrken krävs legitimitet för att få utöva arbetet vilket garanteras genom yrkesutbildning. Kirurger har utbildat sig i vår kropp och hur organen samverkar och ser ut. En förare förväntas behärska fordonet och trafikregler. Många års vana gör att man blir självständig och yrkeskunnig i ovanliga beslut. Detta inte uteslutande att det naturligtvis fortfarande kan finnas situationer där du är beroende att samråda och testa idéer med andra (Selander, 2006). Vidare kommer vi in på grundtanken med legitimationen där den således enligt våra informanter är god, men det framkom tydligt under våra intervjuer att det behövs mer än bara en legitimation för att stärka yrkesrollen. Lärarlegitimationen infördes bland annat som en kvalitetsstämpel. Utbildningsminister Jan Björklund uttalade sig att genom införande av lärarlegitimation, kommer kvaliteten i skolan att stärkas, yrkets status kommer att höjas och vidare kommer fler engagerade och motiverade studenter att söka sig till yrket (Utbildningsdepartementet 2010).

Men räcker det? Flertalet av pedagogerna i vår studie uttryckte att de inte tror att legitimationen kommer att höja statusen i läraryrket. De tror snarare att lönen är den enda vägen att gå för att göra yrket mer eftertraktat. Vidare menar de att det inte är tillräckligt att bara införa en yrkeslegitimation, det krävs mer än så. När vi pratade med

en av informanterna så uttrycker B5 ”Det krävs ju mer än så för att få en förbättring i skolan, för lärarlegitimationen i sig är ju egentligen bara ett utdraget papper”.. Här kan vi relatera till Kants tankar kring att det ska satsas mer på lärarnas kunskaper och fortbildning. Han menar att lärarlegitimation i sig, inte kan medföra någon förbättring i skolan. Enligt honom krävs det en stor förändring i form av fortbildningar med tydliga kriterier om vad som karaktäriserar en bra lärare för att lärarlegitimationen inte bara ska bli ett tomt slag i luften (Kant 2011). För att lärarlegitimationen ska kunna bli accepterad och värd namnet anser Kant att de duktiga lärarna måste lyftas fram. Deras kompetens, erfarenheter och kunskaper måste synliggöras och tas tillvara, menar han. Varför lyckas dessa lärare? Vad gör de som inte andra lärare gör? Skillnader och likheter i undervisningen måste lyftas och vidare uppträda som riktlinjer för andra lärare. De duktiga lärarna verkar som förebilder för andra lärare. Kant poängterar även vikten av fortbildning och goda ämneskunskaper hos en lärare, för att kunna skapa en skola av världsklass (Kant 2011).

5.1.1. Behörighet

Just kring behörighet var något som framkom tydligt under våra intervjuer. I regeringens proposition står det såhär; När läraren erhållit sin legitimation ska det tydligt framgå vilka årskurser, ämnen och skolformer som läraren blir behörig i att undervisa. Behörigheten man får fastställs utifrån inriktningen på lärarens examen. En lärare ska även kunna få utöka sin behörighet om de önskar (Prop 2010/11:20). Pedagog B3 uttryckte att hon ”Gillar tanken kring att alla ska bli behöriga att undervisa och att inte vem som helst ska kunna gå in i ett klassrum och arbeta som lärare”. Framför allt detta framkom i ett flertal intervjuer; att det blir rättvist för de som är utbildade lärare. ”Jag är positiv till att det tar bort outbildade lärare, de som åker med på ett bananskal, det blir ett rättvist system för de som lagt ner tid och pengar på en utbildning” säger B8. Att gå en utbildning kostar oftast studenten både tid och pengar. Våra informanter visar på orättvisa när outbildad personal kan bedriva undervisning i samma utsträckning som de som genomgått en lång utbildning. Genom införandet av yrkeslegitimation antas antalet obehöriga lärare minska. En av anledningarna till införandet är just att utbildade lärare och förskollärare skall ha ensamt exklusivt inträde till yrkesarenan, vilket då skulle kunna ses som en professionalisering (Fransson 2012).

I kommittédirektivet (2006) förklaras att allt för stor andel verksamma lärare saknar behörighet. Sedan 1990-talet har andelen lärare som saknar behörighet ökat markant. 2005 års statliga statistik över skolverk, visar att drygt 17 procent av visstidsanställda eller tillsvidare anställda lärare i grundskolan saknar en pedagogisk högskoleutbildning, detta trots intentionerna att obehöriga lärare endast vid vissa undantagsfall, ska få anställas tills vidare (Utbildningsdepartementet 2006:07). Men en del ställer sig kluvna till frågan. Det blir som Fransson (2012) säger, en professionalisering med ensamrätt till yrket, men hur kan man emellertid jämföra en på pappret obehörig pedagog med många års erfarenhet och kompetens med en nyexaminerad som just ska påbörja sin karriär? B8 som är utbildad till grundskolepedagog men med många års erfarenhet i förskoleklass uttrycker att; ”Jag anser att man måste anpassa till vad som har varit. Genom erfarenhet skaffas också kompetens. Att de som undervisat i ämnen under en längre tid, inte längre är behöriga tycker jag är konstigt”. Vi anser att det ligger något i det hon säger och det stämmer överens med Lilja (2011) som menar att det rent praktiskt inte hade fungerat. Det finns som nämnt många verksamma obehöriga lärare i skolan idag varav många äldre lärare med många års erfarenhet i ryggen som då skulle stå utan arbeten och skolor som skulle stå utan lärare i klassrummen. Det är dock en central del i reformen och med högsta sannolikhet kommer det på sikt bli så att obehöriga lärare försvinner från skolan (Lilja 2011). Tillsvidare gjordes en ändring i propositionen angående såkallade obehöriga lärares behörighet efter flera års erfarenhet. Det första beslutet kring lärarlegitimationen var att ingen obehörig lärare fick stanna kvar och arbeta som lärare eller förskolepedagog. Efter detta beslut gjordes en ändring där regeringen välkomnade ett nytt förslag där äldre lärare med gedigen erfarenhet ska kunna fortsätta arbeta och undervisa, fast detta i bara ett enskilt ämne. Regeringen tog upp att det är viktigt för verksamheten att detta ska genomföras på ett pragmatiskt och smidigt sätt. Det tas även upp att den självklara utgångspunkten har varit att pedagoger ska ha lärarlegitimation och således vara behörig för merparten undervisningen som bedrivs (Lärarnas riksförbund 2013).

5.1.2. Mentorskap

Efter godkänd genomförd utbildning påbörjar den nyexaminerade läraren sitt introduktionsår. Introduktionsåret genomförs i samråd med en mentor på skolan vilket skulle kunna jämföras med läkares AT- tjänstgörings period. Mentorns huvudsakliga uppgifter är att vara ett stöd och ge råd till den nya läraren (Fransson 2012). Efter introduktionsåret tilldelas den nyexaminerade läraren ett intyg som denna sedan använder för att ansöka om lärarlegitimation hos Skolverket (Morberg 2012). Ingen utav våra informanter hade varit mentor till en ny lärare och de flesta var kluvna i frågan om de hade kunnat tänka sig att vara det (se bilaga 1). B6 svarar ”Det beror ju helt och hållet på vad det är för arbetsuppgifter som följer med som mentor” . Mentors främsta uppgift är som nämnt att vara ett stöd och kunna råd giva och vägleda den nya läraren under sitt första år. Mentorn måste själv vara legitimerad och helst vara behörig inom samma område som läraren han eller hon är mentor för (Fransson 2012).

Vår studie visade att endast att en hel del informanter kunde tänka sig att vara mentor för en nyexaminerad lärare (se bilaga 2). Vilket vi även kan ta stöd ifrån i Svenska dagbladets artikel som visade att nära 40 procent av landets nyexaminerade lärare inte fått någon introduktionsplats i februari i år (Olsson 2013). Vad beror detta på? Resultatet av våra intervjuer visar att bland våra intervjupersoner handlar det om tidsbrist. Både B4 och B5 som arbetar tillsammans svarar ”Både och. Det hade nog varit roligt och lärorikt att vara mentor, men det tar nog ganska mycket av ens tid också, och tid, ja tid det har vi inte”. Den andra svarar att; ”Nej, det tror jag inte. Man har alla sina egna uppgifter som ska göras och lärare har blivit så mycket mer än lärare nuförtiden. Det är så mycket arbete och press på lärare idag att tiden knappt räcker till. Därför tror jag inte att man har tid att vara mentor för någon där man då får ytterligare uppgifter. Detta kan säkert vara ett problem för dem som kommer ut nyexaminerade och behöver ha en mentor”. När den nyexaminerade läraren tilldelats en mentor och påbörjat introduktionsperioden är tanken att mentorn ska användas som stöd åt den nya läraren. En sorts trygghet i allt nytt som väntar en nyexaminerad lärare. Vidare finns inte någon garanti för att läraren genom systemet får en bättre start på sin profession och yrkesbana (Morberg 2012). Det är individuellt och stora skillnader på kvaliteten på det stöd som ges av olika mentorer. En del mentorer arbetar vidare som om den nya läraren fortfarande var student, och fortsätter som handledare att utbilda den nya läraren. Andra

mentorer arbetar istället mer distanserat, reflekterande och kollegialt under introduktionsåret. Det finns naturligtvis likheter mellan handledare åt lärarstudenter och mentorer till nyexaminerade, men det finns också stora skillnader. Den nyexaminerade läraren ska ses som en kollega och inte som en student som ska lära sig (Morberg 2012).

5.2. Studenternas inställning till införandet av legitimation

Under åren på lärarutbildningen har vi uppfattat en del oro bland studenterna gällande lärarlegitimationen. Vad händer efter examen? Kommer jag att få en mentor? Etc. Enkätundersökningen vi genomförde visade att sex personer var relativt oroliga över att inte få en mentor när de söker introduktionsplats, men lika många svarade att de inte var speciellt oroliga, utan att det säkert löser sig. Två personer var märkbart oroliga och tre personer hade inte funderat alls över det (se bilaga 2). Som vi nämnt tidigare kan vi läsa på Svenska Dagbladet att i februari i år hade nära 40 procent av landets nyutexaminerade lärare inte fått någon introduktionsplats (Olsson 2013). Efter examen ska samtliga lärare gå ett introduktionsår med en handledare eller mentor. Vi frågade om de tror på idén med introduktionsår, att det ger ytterligare kompetens? Elva personer svarade att de absolut tror det, fyra var osäkra och tre av studenterna tror inte det. Skolverket (2011) beskriver introduktionsperioden som en period som ska syfta till att stimulera professionell utveckling, verka för att utveckla lärarens förståelse för skolan som arbetsplats och dennas roll i samhället, ge stöd på såväl yrkesmässigt som socialt och personligt plan samt bidra till att läraren ska känna trygghet och utvecklas i arbetsmiljön (Skolverket, 2011a).

Mentorn ska som nämnt fungera som ett stöd och ”bollplank” för de nyexaminerade läraren men som en av våra studenter skriver så behöver det inte nödvändigt vara så, utan; ”Det beror nog mycket på handledaren och dennes engagemang”. Det finns dock inga garantier för att året innebär en bättre start för den nyexaminerade i yrkeslivet. Det är individuellt och stora skillnader på kvaliteten på det stöd som ges av olika mentorer. Vi kan åter igen koppla till Morberg (2012) där han skriver att en del mentorer arbetar vidare som om den nya läraren fortfarande var student. Mentorn arbetar som handledare med syftet att utbilda den nya läraren. Andra mentorer arbetar istället mer distanserat, reflekterande och kollegialt under introduktionsåret (Morberg 2012).

Studenternas allmänna inställning till legitimationen visade sig även här vara förhållandevis positiv. Åtta studenter var mycket positiva till införandet, nio personer var osäkra och endast två studenter var negativt inställda till legitimationen. Motiveringen till införandet av yrkeslegitimation var bl.a. att kvaliteten i skolan skulle stärkas. En legitimation skulle öka lärarnas status och fler duktiga, engagerade studenter förväntas söka sig till yrket (Utbildningsdepartementet 2006:07). Sex stycken av studenterna i vår studie tror att lärarlegitimationen kommer att höja läraryrkets status, sju studenter tror att det kommer att göra det till viss del, men inte helt och fem studenter kryssade i att de inte tror att lärarlegitimationen kommer att påverka lärarnas status. Vad skulle då snarare kunna locka fler engagerade och motiverade studenter till yrket? Majoriteten av studenterna i vår studie tror att högre löner är det enda sättet att höja lärarnas status, endast en student tror att förbättringar i lärarutbildningen är rätt väg att gå och två studenter tror att högre antagningskrav ska höja yrkets status.

5.3. Lärarutbildningen

Vår enkätundersökning visade att endast tre studenter anser att utbildningen gett tillräckliga kunskaper för att bedriva undervisning, tio studenter tycker att den har det till viss del (Se bilaga 2). En av studenterna skriver att; ”Kunskaper absolut, men inte tillräckliga”. Fem av studenterna i undersökningen anser att utbildningen inte gett tillräckliga kunskaper för att bedriva undervisning. Detta anser vi är oroväckande, att man inte känner sig helt redo att gå ut i arbetslivet. Vilket stämmer överens med Morbergs (2012) relateringar till studier av Lindgren (2012) där nya lärare uppvisat ett missnöje mot lärarutbildningen. Att det naturligtvis är ett avstånd mellan teori och praktik vet vi, men många nya lärare kan ibland få en såkallad praxischock med överväldigande utmaningar och en väldigt arbetssam första tid i yrket (Fransson & Morberg 2001). Detta då vår tids lärarutbildning fokuserar på vetenskap. Den nya läraren har efter utbildningen goda kunskaper i kritisk granskning, diskussion, reflektion etc men saknar till skillnad från tidigare generationers lärare delar av praktiska yrkesverktyg som metodik, didaktiska modeller och didaktiska exempel (Morberg 2012). Studenterna i enkätundersökningen går samtliga sista terminen på lärarutbildningen, vilket innebär att de går den ”gamla” lärarutbildningen. År 2011 ändrades lärarutbildningen. Den nya utbildningen innebär tydligare ämnesbehörighet

och årskurser. En av studenterna i enkätundersökningen kommenterar att utbildningen inte gett tillräckligt med ämneskunskaper (se bilaga 2). ”Som förskollärare JA, men grundskolelärare NEJ”. Här kan vi återigen relatera till Kants tankar kring fortbildning och goda ämneskunskaper hos lärare. En kostsam men nödvändig åtgärd är att göra en rejäl satsning på ämneskunskaper hos lärare för att få en skola av världsklass, skriver Kant (2011). Utbildningen har även fått kritik av flera forskare och pedagoger som har kritiserat det faktum att utbildningen inte ger studenterna en riktig bild av yrket utan fokuserar på teoretiska studier snarare än vad läraren med sin undervisning ska åstadkomma (Fransson & Morberg 2001). Fransson (2003) menar således att utbildningen idag utgår från att tillgodogöra sig kunskaper om yrket snarare än att faktiskt utveckla färdigheter i att utöva det.

En av våra pedagoger tycker att; ”Det är för lite ämneskunskaper i utbildningen. Man liksom bara skrapar på ytan känns det som”. Lärarutbildningen har som nämnt fått en del kritik riktat mot sig bland annat i form av avsaknaden av metodik och pedagogiska verktyg (Morberg 2012). ”Har man gått en utbildning på så många år så tycker jag att legitimationen ska komma med examen, sen är jag positiv till att nyanställda får en mentor att bolla idéer med, så introduktionsåret skulle finnas som stöd, men inte bedömningen”, säger B8. Att det är ett stort steg mellan utbildning och praktik var något flertal av våra informanter tog upp. Sjöberg och Hansen menar på att genom praktik tidigt i lärarutbildningen konkretiseras det teoretiska, och även tillämpas i verkligheten. Tillsammans kan teori och praktik stödja varandra på ett förståeligt sätt (2006). Många av informanterna uttryckte att de i stort sätt var nöjda med utbildningen, men att den saknade vissa delar inom vissa områden (se bilaga 1). En pedagog vi pratade har gått ut lärarutbildningen som sträckte sig upp till åk 6, B5 menade att det fattades lite i vissa kurser och att man hade behövt lite mer kunskaper inom vissa ämnen. B5 blev nämligen bara behörig att undervisa i årskurs 1-3 trots en utbildning som sträckte sig till åk 6. ”Nu har jag klarat mig bra, eftersom jag jobbar i årskurs 2 men hade nog inte klarat av att jobba i de högre årskurserna” var en av flera saker som informanten nämnde. Under sina år på lärarutbildningen så går studenterna ut i verksamheten och har sin praktik i flera veckor, detta är något positivt menade en av informanterna. ”Samtidigt var man ju ute i verksamheten rätt ofta också och det medförde ytterligare kunskaper” sa B3 som bara arbetat i cirka 2 år. B3 menade på att även om inte utbildningen var fullt utrustad så var praktiken en stor tillgång i

lärarutbildningen. Vidare nämner Fransson & Morberg (2001) dock att praktiken som ingår i utbildningen är väldigt begränsad. Man kan inte förvänta sig att utveckla färdigheter via praktiken på grund av begränsningar både tidsmässigt och ansvarsmässigt (ibid). ”Som lärare är du aldrig färdigutbildad, så du är väl inte helt full och tillräcklig med kunskap efter utbildningen utan lär dig otroligt mycket när du kommer ut och ska börja arbeta” säger en av våra informanter. Lärarlegitimationen infördes som en kvalitetsstämpel och ett erkännande av yrkesprofessionen. Jan björklund uttrycker att genom en satsning på lärarkåren skall kvaliteten i skolan stärkas. Gustafsson (2012) tar upp att legitimationen i dagsläget är ett nyckelbegrepp när man diskuterar lärare och förskollärare. Hon menar på att inom högskolan så är läraren inte formellt legitimerad men ska där också ha uppfyllt vissa krav så att man kan komma ut och undervisa under ett års heltidsarbete. Något som förknippas starkt med detta är kompetensen och de instrument som ligger till grund för utfärdandet av legitimation. För att sammanfatta Gustafsson (2012) finns en hel del att uppnå i högskolan så att man klarar av att börja arbeta när man är färdigutbildad ”utan” en legitimation så att säga. Sedan kommer man vidare in på att det finns vissa andra punkter som lärarna under sitt första år i arbete ska bedömas utifrån för att vidare bli formellt legitimerad. Man talar om vetenskaplig och pedagogisk och ibland om administrativ skicklighet i högskolan och det som nästan är viktigast är kompetensen åter igen. Inom högskolan är lärarkompetensen en av de viktigare delarna när högskolor granskas av Högskoleverket (Gustafsson 2012).

Vi frågade vidare om lärarlegitimationen inneburit några hinder för informanterna (se bilaga 1). Här kunde vi se olikheter beroende på var man ville bedriva sin undervisning. En av informanterna berättar att om B4 hade velat undervisa upp till årskurs 6 som hen har utbildat sig till, hade legitimationen blivit ett hinder. Då lärarlegitimationen endast gett behörighet att undervisa upp till årskurs 3. B4 var alltså nöjd i nuläget eftersom B4 arbetar i de lägre årskurserna. Bortsett från en informant så har alla väntat på sin legitimation i minst 7 månader. ”Det känns bara klyddigt med lärarlegitimation och att man får vänta så himla länge, samt att man då nästan glömt bort att man sökt” säger B6 som arbetat längst av våra informanter. Ett flertal av informanterna har fått läsa till ämnen för att få tillräcklig behörighet enligt de nya reglerna. Andra har inte gjort det, utan istället valt att endast undervisa där de är behöriga just nu.

6. Slutsats och diskussion

6.1. Slutsats

Resultatet av vår studie visar att synen och tankarna kring inställningen till lärarlegitimation emellertid är positiv. Pedagoger och studenter upplever att den på ett rättvist sätt är ett erkännande av yrkesprofessionen efter tid och pengar lagda på en utbildning. Vi upplever att det finns en tendens till oro kring framtiden och att det enligt våra informanter inte är tillräckligt med en yrkeslegitimation, utan att vidare förändringar och satsningar måste göras. Resultatet visade delade åsikter i frågan kring lärarutbildningen, där några var nöjda, medan andra ansåg att det fattades en del, speciellt i ämneskunskaperna.

6.2. Diskussion

Lärarlegitimationen infördes som en kvalitetsstämpel och ett erkännande av yrkesprofessionen. Jan björklund uttrycker att genom en satsning på lärarkåren skall kvaliteten i skolan stärkas (Utbildningsdepartementet 2010). Men räcker detta? Stärks kvaliteten i skolan genom ett introduktionsår med en handledare, striktare behörighet och ett papper där det står att du är legitimerad lärare? Med stöd i såväl resultatet av vår studie som i tidigare forskning, räcker det sannolikt inte att bara införa en lärarlegitimation. Det krävs större satsningar än så. Det krävs omändringar. Vad är det som ligger bakom Sveriges elevers sjunkande studieresultat enligt kunskapsmätningar? (Wingfors 2004). Vi tror i alla fall inte att svaret endast ligger i ett utskrivet papper där det står att du är legitimerad. En yrkeslegitimation är en professionalisering, och vi tycker att idén med att kvalitetssäkra skolorna med kompetenta lärare är en god idé, men ensam riskerar den som sagt att bli ett tomt slag i luften (Kant 2011). Lärare har som nämnt stor frihet gällande timplaner, innehåll och undervisningsmetoder än vad lärare i andra länder har (Lundahl 2005). Men de mål som lärare i Sverige förväntas leva upp till är externt formulerade. De kontrolleras alltså inte av yrkesgruppen ifråga. Då lärarlegitimationen innebär ökad ansvarsskyldighet för läraren, samtidigt som denne ska leva upp till externt formulerade mål, riskerar lärarens arbete att standardiseras, samtidigt som såväl rektorns som skolledningens inflytande över verksamheten

förstärks, säger Lilja (2011). Via detta menar han då att legitimationen kan deprofessionalisera istället för att professionalisera.

Ett års handledning genom introduktionsåret är naturligtvis positivt. Som nämnt riskerar nya lärare att drabbas av en såkallad praxischock när de kommer ut i arbetslivet (Fransson & Morberg 2001). Genom erfarenhet skaffas kompetens och du har möjlighet att bolla idéer samt luta dig lite på din mentor under introduktionsåret. Men sen är det som en av våra studenter uttryckte sig i enkätundersökningen; Att ”Det beror väl lite på sin handledare också. Hur engagerad den är”. Hur väl detta anpassas är upp till kommunerna eller friskolorna (Morberg 2012). En av våra informanter berättar för oss att B3 hade ett bra introduktionsår med sin nuvarande kollega som mentor och de jobbade tillsammans hela tiden och gör det fortfarande efter att den nyexaminerade fick sin legitimation. B3 menade på att det var positivt att ha sin kollega som mentor eftersom de hade samma arbetsuppgifter och hade varsin grupp med elever. De arbetade samtidigt och kunde hela tiden hjälpa varandra. Men alla har kanske inte samma förutsättningar? Dessvärre kan nyexaminerade, enligt vårt resultat komma till att stöta på problem med att hitta en arbetsplats med en mentor. Med detta kan vi även ta stöd i att vi på Svenska dagbladet läser om att 40 procent av landets nyexaminerade lärare inte hade fått en introduktionsplats i februari i år (Olsson 2013). I vår studie framkom att endast en fjärdedel av våra informanter hade kunnat tänka sig att vara mentor för en nyutexaminerad kollega. "Det tar helt enkelt för mycket tid” sa B1. Flera av våra informanter menade på att om man inte får mer betalt så hade de inte kunnat tänka sig att vara en mentor. De hade redan så mycket med sitt eget arbete så något extra arbete ville de inte gå med på. Studenterna i vår enkätundersökning visade inte på någon vidare oro angående detta utan de ansåg att ”det löser sig”. Vad händer om det inte finns någon? Tillsätts då en olegitimerad lärare till uppdraget? Om ingen vill, som det hade kunnat vara enligt vår studie, vad händer då? Vi har kommit fram till att det finns ett flertal av liknande frågor som man funderar kring. Något vi diskuterat mycket är utbildningen. Vi uppfattar det som att du går en utbildning på mellan 3,5 – 5 år. Du ska bli lärare och har valt inriktning från förskolan upp till årskurs 6. När du sedan efter examen ska bege dig ut i arbetet, är du inte behörig mer än upp till årskurs 3. Detta berättar en av våra informanter för oss att hen varit med om och vi menar att är det inte meningen att du ska vara behörig i det du utbildat dig för? Förutsatt att du då inte hela tiden bara velat undervisa upp till årskurs 3. Resultatet i vår studie har även visat på ett visst missnöje gällande lärarutbildningen. Vilket även Morberg (2012) skriver i boken

Kvalificerad som lärare? Flera av våra informanter uttryckte att utbildningen inte medfört tillräckliga kunskaper för dem. Det finns som Morberg säger en avsaknad av metodik i lärarutbildningen (Morberg 2012).

Gustafsson (2012) skriver ett stycke kring lärarutbildningen och lärarlegitimation tillsammans där hon flera gånger tar upp att dett framgått hur lite man egentligen vet om lärare samt lärarlämplighet. Detta har kanske medfört att det blivit en hel del försiktighet i arbetet menar hon. Det kan i sin tur också leda till att en handledare eller mentor blir satt i en konflikt där man inte riktigt vet vad som krävs och vad som vore vetenskapligt acceptabelt i arbetet. Allt detta var saker man tog upp flera år sedan skriver Gustafsson, hon tar upp att samma fråga tas upp idag och man undrar om man vet mer nu, vem är lämplig och inte lämplig som lärare? Kunskapsbilden har idag knappast blivit mer enhetlig skriver hon (Gustafsson 2012). Vidare kommer vi in på den väsentliga skillnaden mellan bedömningar av vem som är lämplig som lärare i högskolan. Som Kant (2011) poängterar, krävs stora satsningar på skolan för att förändringar ska ske. Vi förväntas stå inför en kommande lärarkris, elevernas skolresultat sjunker och studenterna på utbildningarna minskar (Wingfors 2004).

6.3. Framtida forskning

Studien har gett oss fördjupad kunskap i lärarlegitimationen och dess innebörd. Vi har genom intervjuer och enkäter undersökt pedagogers och studenters tankar kring det.

Något vi anser är viktigt att forska vidare kring är hur detta kommer att påverka skolorna. Ett av motiven till införandet av yrkeslegitimation för lärare, är att andelen obehöriga lärare ska minska. Att lärarna ska ha ensamt exklusivt tillträde till yrkesarenan (Fransson 2012). Men det finns många obehöriga lärare i landets skolor idag, och det talas om en eventuellt kommande lärarkris där vi beräknas behöva 80 000 lärare inom åtta år (Sirén 2012). Vi har funderat vidare kring flera frågor som, om obehöriga lärare ska slussas ut från skolorna och om de är kvar, endast får bedriva undervisning i ett ämne och inte heller ha behörighet att sätta betyg, vad händer då? Hur kommer det att gå ihop? Om legitimationen inte lever upp till förväntningarna att höja läraryrkets status, vad händer då? Kommer det finnas fler eller färre lärare i skolorna på sikt?

Vi anser också att det är av vikt att undersöka systemet för mentorskap. Hur detta ska kunna byggas upp för att ge nya lärare samma goda förutsättningar för en givande, lärorik och professionsutvecklande start i sitt yrkesval. Det beror väl lite på ovanstående, hur det kommer att se ut i skolorna, men skolan ska väl vara en skola för alla, där alla ges samma förutsättningar? Vidare anser vi att utbildningarna bör ses över. Lärarutbildningen ändrades som nämnt våren 2011 och är idag mer ämnesspecifikt och inriktad på specifika årskurser och inte som tidigare med t ex förskolan till årskurs 6. Men som lärarnas tidning (nr 14 2013) skriver så får även den nya lärarutbildningen svidande kritik. En undersökning de gjort visar att hälften av studenterna tycker att det borde vara mer praktik, Sju av tio anser att utbildningen har för lite undervisning i praktik och metod samt att de får för lite förberedelse inför att planera och leda lektioner, var tredje student anser att utbildningen inte förberett dem för läraryrket (Lärarnas tidning 2013). Hade sedan introduktionsåret ingått i utbildningen, hade vi examinerats behöriga och inte obehöriga. Utbildningsminister Jan björklund svarar med att didaktiken ska stärkas, praktiken utvecklas och fler verksamma lärare ska in på utbildningen.

7. Referenser

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Eriksson, Elisabeth (2012). I Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.) (2012). *Kvalificerad som lärare?: om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte på lärarlegitimation*. Gävle: Gävle University Press

Fransson, Göran (2003). *Teori och praktik i yrke och utbildning.* Stockholm: HLS Förlag.

Fransson, Göran (2012). I Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.) (2012). *Kvalificerad som lärare?: om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte på lärarlegitimation*. Gävle: Gävle University Press

Morberg, Åsa & Fransson, Göran (red.) (2001). *De första ljuva åren: lärares första tid i yrket*. Lund: Studentlitteratur

Gustafsson, Christina (2012). I Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.) (2012). *Kvalificerad som lärare?: om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte på lärarlegitimation*. Gävle: Gävle University Press

Gustavsson, Anders, Måhl, Per & Sundblad, Bo (2012). *Betygssättning: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Kant, Johan (2011). *Yrke: Lärare: om alla elevers rätt till kunskap*. Sundbyberg: Optimal

Lilja, Peter (2011). *Lärarlegitimation- professionalisering med förhinder?*
Artikel: Arbetsmarknas & arbetsliv, årgång 17, nr 4, vintern 2011

Lundahl, Lisbeth (2005). *A matter of self- governance and control* European education, vol 37, nr 1

Lärarnas tidning 2013. Nr.14, *Kritik mot nya lärarutbildningen*

Lärarnas riksförbund 2013, *Välkomnar regeringsförslag om ändringar Inom lärarlegitimation.*

Morberg, Åsa (2012). I Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.) (2012). *Kvalificerad som lärare?: om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte på lärarlegitimation.* Gävle: Gävle University Press

Bronäs, Agneta & Selander, Staffan (red.) (2006). *Verklighet, verklighet: teori och praktik i lärarutbildning*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Sjöberg, Jonas och Hansen, Sven- Erik (2006). I Agneta Bronäs & Staffan Selander (Red), *Verklighet verklighet: Teori och praktik i lärarutbildningen* Stockholm: Nordstedts akademiska förlag

Sjöström, Ulla (2011). Starrin, B & Svensson, PG (Red.)
Kvalitativ metod och vetenskapsteori Lund: Studentlitteratur AB

Skolverket (2011a) *Skolverkets föreskrifter om introduktionsperiod och kompetentprofiler för lärare och förskollärare* Stockholm: Skolverket

Starrin, Bengt (2011). Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (Red.)
Kvalitativ metod och vetenskapsteori Lund: Studentlitteratur

Stenlås, Niklas (2009). *En kår i kläm- Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier* Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009. Stockholm: Regeringskansliet, Finansdepartementet

Svensson, Lennart G (2010). ”Professions, organizations, collegiality an accountability” I Svensson LG & Evetts J (red) *Sociology of professions. Continental and Anglo- Saxon traditions* Göteborg: Diadalos

Utbildningsdepartementet (2006:07). *Kommittédirektiv*: Utbildnings och kulturdepartementet. Regeringen: Regeringskansliet

Utbildningsdepartementet (2010). *Pressmeddelande* Utbildningsdepartementet. Regeringen: Regeringskansliet

Wingfors, Stina (2004). *Socionomyrkets professionalisering* Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet

Internetkällor

Dagens nyheter (2013). Sex av tio lärare överväger att lämna läraryrket :Internet http://www.dn.se/debatt/sex-av-tio-larare-overvager-att-lamna-lararyrket

Olsson, E (2012). *Platsbrist drabbar nyutbildade* :Internet http://www.svd.se/nyheter/inrikes/platsbrist-drabbar-nyutbildade_7900724.svd

Proposition 2012/13:187 *Vissa skolfrågor* (2013-07-03) http://www.regeringen.se/content/1/c6/22/05/59/58623a80.pdf

Proposition 2010/11:20 *Legitimation för lärare och förskollärare* (2010-10-18) http://www.regeringen.se/content/1/c6/15/39/33/31b9e312.pdf

Sirén, E-L (2012). *Vi står inför en nationell lärarkris* :Internet. http://www.dn.se/nyheter/sverige/vi-star-infor-en-nationell-lararkris

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 21 maj 2013, från http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf.

8. Bilagor

Intervjufrågor

1. Vad har du för tankar kring lärarlegitimation?

2. Har legitimationen medfört några hinder för dig?

3. Tror du att lärarlegitimationen kommer att höja yrkets status?

4. Har du varit mentor för en nyexaminerad kollega under dennas introduktionsår?

5. Hade du kunnat tänka dig att vara det?

6. Är du nöjd med din lärarutbildning?

7. Anser du att den gav dig tillräckliga kunskaper för att bedriva undervisning?

Enkätundersökningen

1. Hur ställer du dig till införandet av lärarlegitimation?

1. Positiv 2. Sådär/Vet inte 3. Negativ

2. Tror du att legitimationen kommer att höja läraryrkets status?

1. Ja, det tror jag 2. Till viss del 3.Nej, det tror jag inte

3. Om inte, vad tror du snarare hade gjort yrket mer eftertraktat?

1. Högre löner 2.Förändringar i utbildningen 3. Högre antagningspoäng

4. Är du orolig över att inte få en handledare under introduktionsåret?

1. Ja, det oroar mig 2. Det oroar mig lite 3. Nej, det ordnar sig 4. Har inte funderat över det.

5. Tror du att ett års handledning ger ytterligare kompetens?

1. Absolut 2.Osäker/Till viss del 3.Nej, det tror jag inte

6. Anser du att utbildningen gett dig tillräckliga kunskaper för att undervisa?

1. Ja, det har den 2.Till viss del 3.Nej, det har den inte